

Ali, ko zahteva, naj iz njegovih besed vsi izvajajo posledice, naj izpremene vero jezika v vero dejanja, ostane osamljen. Množica mu sledi v gorsko puščavo, sledeč prvemu mogočnemu vplivu njegovega navdušenega govora; a najpriprostejše zvižaje vavpota in prošta zadostujejo, da zagrmí ljudstvo »križaj ga!« njemu, ki mu je še trenotek prej klicalo »hozana«. Ves krvav in zbit stoji v skalnati puščavi sredi nevihte — sam:

»Tisoč mi jih je sledilo, ni eden ni hotel kupiti si višave. Skozi srca veje pač hrepenenje po času, ki naj pride, prepolni si žele višjega poleta. Ali žrtvovati? — To jih prežene!«

Razne prikazni se pode pred njegovimi očmi, izkušajo ga, rogajo se njegovim mislim. Izmed živih ljudi ugleda le eno osebo, ciganko Gerd. Ona vidi na njegovem telesu sledove ran, kri v laseh, na čelu pa opraske trnjevega venca. »Ali nisi visel na križu — ga vpraša. — To je bilo pred mnogo leti; oče mi je često pripovedoval, a drugo ime je imenoval . . .« Ali Brand vidi cerkev, po kateri je hrepenel, daleč — daleč. V dvomih zakliče skozi nevihto: »Povej mi, bog v smrti grozi: Mar za odrešenje ne zadostuje možate volje quantum satis —?« Sneženi plaz pa ga pokoplje, in skozi grmenje zadoni klic: »On je deus caritatis! . . .« (Konec prihodnjič.)

Ljudske knjižnice.

Sestavil A. Aškerc.

Med najvažnejša pospešila moderne ljudske izobrazbe spadajo ljudske knjižnice. Take knjižnice imajo namen, da podajajo občinstvu čtiva iz vseh strok človeškega znanja. Izraz »ljudska« knjižnica ne pomenja, da je literarno blago dotične biblioteke namenjeno samo preprostemu ljudstvu; beseda »ljudska« se mora razumevati v tem slučaju v najširšem pomenu. Beseda »ljudska« knjižnica tudi izraža praktični moment! Ni dovolj, da se v kakem lokalu nabirajo in zlagajo knjige, če pa je lokal zaprt in nepristopen! Taka knjižnica je mrtva in je podobna zakopanemu kapitalu, ki skopuhu ne nosi obresti. Knjižnica, ki jo občinstvo rabi in uživa, je prava ljudska knjižnica. Torej: vsak človek bodisi kateregakoli stanu ali kakršnekoli izobrazbene stopinje, najdi v pravi ljudski knjižnici svoje čtivo, knjigo po svojem okusu in po svoji duševni potrebi!

Dobro urejene in bogato založene knjižnice so prava dobrota za občinstvo in izdatno pospešujejo razširjanje izobrazbe in omike. Namesto, da ljudje ob prostih dneh — ob nedeljah in praznikih — posedajo po krčmah in beznical, pijančujejo in se prepirajo ter pretepajo, zahajajo v knjižnice, kjer jim je za majhen denar ali celo brezplačno na razpolaganje duševna hrana dobrih pisateljev.

Narodno-pedagoški moment ljudskih knjižnic je dandanes po svetu obče pripoznan, pa zato so se zlasti v novejšem času sila razvile. Ljudsko knjižništvo je postalo takorekoč bistven element moderne prosvete in posebna stroka, ki ima svoja posebna glasila ¹⁾, pečajoča se izključno z razvojem ljudskih knjižnic po vsem kulturnem svetu.

Vseučiliške, dvorne in akademijske knjižnice, čeprav so tudi javne in občinstvu pristopne, niso prave »ljudske« knjižnice, ker niso ustanovljene nalašč za široke mase prebivalstva in niso neodvisne institucije. Zato tukaj ne govorimo podrobneje o njih. —

Oglejmo pa si sedaj nekatere prave ljudske knjižnice, pa naj se nahajajo kjerbodi v kulturnem svetu!

Največjo ljudsko knjižnico ima Boston (S. A.). Bostonska ljud. knjižnica šteje $\frac{1}{2}$ milijona zvezkov, potem prideta London in Paris s $\frac{1}{4}$ milijona knjig; Chicago in Manchester imata vsak po 200.000 zvezkov. Vzor prave ljudske knjižnice je ljudska knjižnica bostonska. Samih časopisov je v tej knjižnici nad 1000. V ameriškanskih knjižnicah se plačuje navadno po 2 centa na dan od knjige (100 cent. = dolar). Velike knjižnice ima seveda tudi Novi York. Leta 1890. je bilo v Združenih državah 270 mest, ki so imela svobodne knjižnice s približno 4 milijoni zvezkov.

Vse ljudske knjižnice dunajske štejejo skupaj 40.000 zvezkov. Dunajski »Volksbildungsverein« je imel l. 1898. na Dunaju 12 ljudskih knjižnic, razen teh pa še 5 knjižnic za garnizije, 4 za obrtne učence, 8 za bolnišnice in 1 za ječe. To društvo izdaje za svoje knjižnice na leto po 40.000 kron. Vse ljudske knjižnice dunajske potrošijo za svoje namene na leto po 200.000 kron.

V Gradcu je štela ljudska knjižnica l. 1897. nad 23.000 zvezkov.

Berlin je imel leta 1897. 27 ljudskih knjižnic z okroglimi 35.000 zvezki. V osrednji Evropi ima Nemčija sploh najrazvitejše

¹⁾ N. pr. Dr. E. Schultze, Freie öffentl. Bibliotheken, Volksbibliotheken Stettin, 1900; — Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen. I. Jahrg. Leipzig. — Dr. Bohatta und Dr. Holzmann: Adressbuch der Bibliotheken der österr.-ung. Monarchie. Wien 1900. — »Minerva« (organ za ljudske knjižnice celega sveta). — Dr. Reyer: Entwicklung der Volksbibliotheken, Leipzig 1893.

ljudsko knjižništvo. Ni ga tam skoro mesta brez ljudske knjižnice. Sama Saksonska n. pr. ima 198 takih knjižnic. Nemške ljudske knjižnice imajo svoje posebne hiše in palače.

Lepo razvito je v novejšem času ljudsko knjižništvo v Švici. Največje švicarsko mesto Zürich, ki šteje 170.090 preb., ima 8 ljudskih knjižnic, ki jih ima vse v svoji oskrbi »Pestalozzijeva družba«.

Visokokulturne skandinavske države so kar napolnjene z ljudskimi knjižnicami. Kopenhagenske knjižnice štejejo vse skupaj nad 35.000 zvezkov; pa tudi druga danska mesta imajo svoje knjižnice. Država daje tem knjižnicam na leto po 300.000 kron subvencije. Norvegija ima v Kristijaniji, v Bergenu in drugod številne in bogate knjižnice. Vsa Švedija pa ima okoli 3000 ljudskih knjižnic z blizu 1.000.000 zvezki. Znano je, da so Fini (Čudi) jako izobražen narod. Na vsem Finskem je nad 800 ljudskih knjižnic.

V Italiji je najstarejša takšna knjižnica v Milanu, ki šteje okoli 21.000 zv. Rim je dobil svojo lj. knjižnico šele potem, ko ga je zasedel Vik. Emanuel. Lj. knjiž. so tudi v Benetkah, v Florenciji i. dr.

Slovanska Rusija se trudi zlasti v novejšem času, da uvede po mestih in tudi po deželi čimveč ljudskih knjižnic. Statistika kaže vsporedno z naraščajočim ljudskim šolstvom tudi napredek knjižnic. Že v 80. letih je bilo na Ruskem nad 800 ljudskih knjižnic. Zanimivo je, da se je prva taka knjižnica na Ruskem ustanovila v Tomsku (v Sibiriji) l. 1885. Moskva je imela pred 6 leti 2 ljudski knjižnici. Peterburška ljudska knjižnica je v velikanski palači, ki jo je podarila neka Rusinja v ta namen. Za razširjanje ljudskih knjižnic po Rusiji se je ustanovilo pred leti v Peterburgu posebno društvo, ki ima sijajne uspehe.

Gibčni in žilavi Čehi so tudi v ljudskem knjižništvu zelo napredovali. Ljudska knjižnica (češka) v Pragi šteje okoli 10.000 zvezkov in potroši na leto po 14.000 kron. Kajpada ima vsako češko mesto bodisi občinsko ali kako društveno ljudsko knjižnico.

Poljsko¹⁾ ljudsko knjižništvo je zelo razvito. Krakovsko društvo za narodno prosveto je ustanovilo po deželi (po trgih in vaseh) že nad 700 ljudskih knjižnic; levovsko enako društvo pa blizu 400; v Levovu samem jih je 9. Vrhutega je ustanovilo društvo »Ljudska šola« okoli 90 javnih ljudskih čitalnic, med temi sta 2 v Krakovu. Še živahnejši so na tem polju Poljaki, živeči v Nemčiji. Do l. 1898. je bilo tam okoli 1400 javnih poljskih ljudskih knjižnic, za katere so potrošili nad 200.000 mark.

¹⁾ Sporočil mi g. prof. Zawilinski v Krakovu.

Ozrimo se še na nekatere druge dele sveta!

V Avstraliji je štelo l. 1891. mesto Melbourne v svoji javni knjižnici 127.000 zvezkov in 173.000 brošur. Ljudska knjižnica v Sidneyu je štela l. 1891. 92.000 zvezkov. Ljudska knjižnica v Aucklandu (Nova Zelandija) je imela l. 1890. 23.000 zvezkov. Cela južna angleška Afrika je štela leta 1890. v svojih ljudskih knjižnicah circa 220.000 zvezkov. Kapsko mesto samo (Cape-Town) je imelo v svoji javni knjižnici 48.000 zvezkov. Seveda so tudi napredni in ukaželjni Japonci začeli po svojih mestih snovati ljudske knjižnice. Razen cesarske knjižnice je sedaj v Tokiju še 8 javnih in 12 privatnih knjižnic s 70.000 zvezki, med katerimi je okoli 5000 evropskih knjig. Posojilnic za knjige je v Tokiju 60.

Naj še dostavim, da imajo ponekod po Nemškem, v Švediji in Norvegiji takozvane potujoče knjižnice. Posamezne knjižnice zamenjavajo namreč svoje knjige med seboj, tako da imajo čitatelji zmerom novo čtivo. Ta vrsta knjižnic se je izkazala baje jako praktična.

V Severni Ameriki, pa tudi v Evropi so v novejšem času zelo važne fabriške delavske knjižnice, ki jih podjetniki ustanavljajo na svoje stroške. Letos je pisala tvrdka »Calumet & Hecla Mining Company«, ki ima svoj sedež v Bostonu, svoje rudnike pa v Michiganu v Severni Ameriki ljubljanskemu knjigarju Schwentnerju, da je sklenila ustanoviti za tamošnje slovenske delavce tudi posebno slovensko knjižnico ter je prosila za katalog slovenskih knjig.

Tudi ljubljanska tobačna tovarna namerava baje za svoje slovenske delavke in delavce sestaviti slovensko knjižnico.

*

Ljudska knjižnica doseza le takrat svoj namen, če jo ljudstvo (prebivalstvo) res tudi obiskuje. In najimenoitnejše knjižnice sveta, katere smo dosedaj omenili, so izvrstno obiskovane. Tako n. pr. izkazujejo: londonska, manchesterska in pariška ljudska knjižnica po 1·3, 1·5, 1·5 letnih izposojitev. Londonske knjižnice štejejo 2·5 letnih izposojitev, toliko tudi Chicago. Amerikanci in Angleži so najgloblje spoznali veliki pomen ljudskih knjižnic. Zato pa dobivajo tamošnje knjižnice velike subvencije od mest in države. Tako n. pr. zahteva letni budget za bostonsko knjižnico po 7 mark od družine; v Chicagu pride v isti namen po 3 marke, v Manchestru po 2 marki; toliko pride tudi v Parizu na posamezno famulijo.

V Ameriki podpirajo rodoljubni bogatini kaj radi javne knjižnice in jih ustanavljajo iz svojega žepa. Dogaja se, da podari kdo po stotisoč, po milijon dolarjev za ustanovitev ljudske knjižnice.

Razume se pač samo ob sebi, da morejo imeti velike ljudske knjižnice samo veliki narodi, ki imajo bogato razvito literaturo. Čim večjo literaturo ima kak narod, tem večje knjižnice ima, ker moramo vendar v prvi vrsti vpoštevati narodno, domačo književnost. Dela iz tujih jezikov morajo biti seveda tudi zastopana v vsaki pravi javni ljudski knjižnici, in to v prevodih in v izvirnikih.

Čisto naravno je, da mi Slovenci dosedaj še nismo mogli imeti velikih ljudskih knjižnic.

Nekoliko nadomešča takšne ljudske knjižnice naša »Družba sv. Mohorja«, ki pa bi morala biti osnovana na **svobodnejših** načelih, da bi bolj ustrezala svojemu namenu: podajati ljudstvu **vsestransko** izobrazbo. No, že to, kar je ta družba storila dosedaj za naše slovensko ljudstvo, je vredno največje pohvale. Smelo bi se nekako reči, da ima skoro vsak slov. kmet svojo skromno domačo knjižnico, za katere pomnožitev plačuje na leto po 2 kroni. Če bi se ozirali samo na to vsoto, bi morali reči, da plačuje slovenski kmet za svojo privatno knjižnico razmeroma več nego Amerikanec za mestno ljudsko knjižnico. Seveda je med obema knjižnicama velik razloček. —

Po mnogih krajih na Slovenskem obstoje farne in tudi šolske knjižnice, v katerih dobiva ljudstvo razen knjig »Mohorjeve družbe« tudi drugih knjig na posodo. Da bi pa kje na Slovenskem bila kaka občinska, trška ali mestna slovenska knjižnica, nam ni znano.

Prvo javno, neodvisno slovensko ljudsko knjižnico je ustanovil lani v spomin Slomšekovega jubileja na Ponikvi (na Štajerskem) ljubljanski policijski svetnik, g. Podgoršek.

Po vseh slovenskih pokrajinah je veliko število »čitalnic«, »bralnih« in podobnih društev, ki bi lahko vsa imela svoje ljudske knjižnice. Nekatera taka društva imajo tudi res lepo urejene knjižnice; velika večina takih čitalnic pa je izgrešila svoj pravi namen ter se prelevila v zgolj zabavna shajališča. Zeleti bi bilo, da bi se slovenske čitalnice zopet spomnile, da so bile ustanovljene v prvi vrsti za — čitanje knjig in časopisov ter za poljudna predavanja. Ko bi pa pogledali v sobo kakega takega »slavnega« bralnega društva, bi videli nemara, da se časopisi in knjige ne dajejo vezat, nego da leži vse to literarno blago zamazano, raztrgano, zaprašeno in razmetano po vseh kotih, navadno pod streho mišim v hrano. Naše

beletristične časopise in pa knjige »Družbe sv. Mohorja« ter »Slovenske Matice« lahko najdeš včasih tudi na straniščih . . . Koliko književnega blaga se je na ta način pri nas že lahkomišeno pogubilo, o tem bi se dala pisati cela »študija«.

Ljubljana nima do danes še nobene javne slovenske ljudske knjižnice! In vendar zahteva pomen Ljubljane, metropole slovenskega naroda, da se tudi tukaj ustanovi čimprej mogoče takšna knjižnica po vzoru drugih javnih ljudskih knjižnic. Kolikor smo izvedeli izza kulis, se je kvas za to stvar že postavil na odločilnem mestu. Upajmo, da se plemenita ideja čimprej uresniči — na korist našemu slovenskemu prebivalstvu in mestu samemu v čast.

Te vrste so samo površen pregled modernega ljudskega knjižništva in imajo namen, vzbujati večje zanimanje za ta pripomoček narodne prosvete.

Kakšna pa je notranja organizacija ljudskih knjižnic in kako bi se dale pri nas z uspehom ustanavljati, to pa je tako važno vprašanje, da izpregovorimo o njem o priliki s posebnim člankom.

Književne novosti

Ruska antologija v slovenskih prevodih. Zbrala in uredila Ivan Vesel in A. Aškerc. V Gorici. Založila in natisnila Goriška tiskarna Gabrščekova. 1901. Mala 8°. Str. 464. Cena broš. eksemplarju 3 K, elegantno vezanemu 4 K 50 h, po pošti 20 h več. V Ljubljani prodaja knjigarna L. Schwentnerjeva. — To antologijo je bil zasnoval I. Vesel, a ko je lani m. decembra umrl, nadaljeval je poročevalec delo od 4. pole do konca. V antologiji je zastopanih 74 ruskih pesnikov in pesnic z več ali manj prevodi, tako da obsega skoro vso dobo ruske umetne poezije izza 18. stoletja do današnjih dni. Ker je poročevalec sam sourednik in soprevajatelj, se ne spušča v nikakšno kritiko, nego se usoja knjigo priporočati rojakom zaradi ruske poezije same, ki tukaj prvičkrat v posebnem zborniku stopa pred slovensko občinstvo. »Ruska antologija« je v tem zmislu res nekaj novega, in založnik Gabršček zasluži, da ga naše občinstvo podpira.

Izza Puškina je ruska poezija v vezani in nevezani besedi del svetovne literature, in vsi znameniti ruski pisatelji so že prevedeni na kulturne jezike evropske. Toliko bolj se moramo zanimati za ruske pesnike mi Slovenci, ki smo Rusom pravi bratje po plemenskem sorodstvu in jeziku! Blagoglasni in bogati ruski jezik govori okoli 85 milijonov ljudi, in ta slovanski jezik je našemu narečju tako podoben, da se ga Slovenec, ki ima količkaj dobre volje, nauči v nekaterih mesecih. In ta jezik je ključ do zlatih zakladov pesniških, ki se lahko merijo z zapadnimi neslovanskimi literarnimi zakladi. Mi Slovenci